

ASALARARICHILIK XO‘JALIKLARIDA ONA ASALARILARNI YETISHTIRISH VA SAQLASH

v.f.f.d **Baliyev Shavkat**

Stajyor tadqiqotchi. **Saidalimov Rahmatullo**

Veterinariya ilmiy-tadqiqot instituti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8029803>

Аннотация: Ushbu maqolada asalarichilik xo‘jaliklarida asalari oilalarini boqish, qishlovdan chiqqan asalari oilalarini zamonaviy ilg‘or texnologiyalar bilan boqish texnikasi haqida qisqacha ma‘lumot berilgan.

Kalit so‘zlar: Gibrid asalari, Nozematoz, unumdor malika, ishchi hasharotlar, dronlar, fumagillin, Bachadon.

Kirish: Asalarichilik respublikamiz aholisini oziq-ovqatga bo‘lgan ehtiyojini taminlashda aloxida o‘ringa ega. Keyingi yillarda respublikamizda aholining oziq-ovqat xavfsizligini ta‘minlash, shu jumladan, sifatli asal mahsulotlari ishlab chiqarish hajmini ko‘paytirish bo‘yicha qator chora-tadbirlar qabul qilindi. Ularning ijrosi samarali ta‘minlanmoqda. Asalarichilik tarmog‘idagi mavjud muammolarni hal qilish maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 16-oktyabrdagi 3327-sonli “Respublikamizda asalarichilik tarmog‘ini yanada rivojlantirish bo‘yicha chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori qabul qilindi.

Material va metodlar: Xozirgi vaqtda asalari xo‘jaliklarda Gibrid asalarilarni o‘rganish va ishlab chiqarishda naslchilik xo‘jaliklarining zaif bir-biriga yaqin bo‘lgan uyalari qishlashda o‘ziga yarasha qiyinchiliklarga duch kelmoqda . Shuning uchun urg‘ochi asalarilarni kerak bo‘lgunga qadar xavfsiz saqlash juda

muhim hisoblanadi. Qashqadaryo viloyati Chiroqchi tumanining “XAYDAVALOV MOYLI” va Samarqand viloyati Pastdarg‘om tumanining “KO‘CHIM ASAL BOG‘I” asalarichilik fermer xo‘jaliklarida olib borilgan o‘rganishlar va qilingan ishlar natijasida ona asalarilar 2021- 2022 yillarda muvaffaqiyatli qishlashga erishildi.

Tadqiqot natijalari va ularning tahlili: Dastlabki tajribalarda bitta uyaga asalarilar ikkita yoki uchta ona asalarilar kerak bo‘ladi. Keyingi sinovlarda ko‘plab ona asalarilar shu tarzda saqlandi. Agar ikkita ona asalarilar bir uyada normal yashashi mumkin bo‘lsa ajratilgan bir nechta urg‘ochi asalari qafasga joylashtirilishi mumkin. Ishchi asalarilar ularga g‘amxo‘rlik qilish uchun erkin o‘tadigan bo‘linuvchi panjaradan iborat bo‘lishi kerak. Uzoq vaqt davomida izolyatsiya qilingan ona asalarilar uchun g‘amxo‘rlik juda muhimdir.

Oilani tayyorlash bu ishda muhim bo‘lgan ko‘p sonli yosh sog‘lom asalarilar iyun oyining o‘rtalarida oilaga ikkinchi qirolichani kiritish orqali olingan, shuning uchun oila sentyabr oyida eng katta kuchga erishadi. Qishlovdan chiqqan asalarilarni Nozematoz kasallidan asrash kerak. Nozematoz asalarichilik koloniyalarining odatiy kasalligi hisoblanadi, bu asalarichilik koloniyasining barcha a‘zolariga ta‘sir qiladi: (unumdor malika, ishchi hasharotlar va dronlar). Asalarilar oilasining sog‘lig‘i bilan bog‘liq muammolarni muvaffaqiyatsiz qishlash qo‘zg‘atishi mumkin. Ushbu kasallik o‘z rivojlanishini har qanday iqlim mintaqasida keng tarqalgan ilmiy nomdagi Nozem mikrosporidiyasi deb nomlangan hujayra ichidagi parazit kirib kelganidan keyin boshlaydi. Parazitlar ichaklarda paydo bo‘lib ular sezgir shilliq qavatiga halokatli ta‘sir ko‘rsatadi. Patogen mikroorganizmlar asalari zaharlaydigan halokatli toksik moddalarni chiqaradi. Odatda oilalar qishda yoki erta bahorda kasallanadi, kamdan-kam hollarda kasallik kuzda uchraydi. Kuzda asalarilarda nozematozni davolash o‘z

vaqtda amalga oshirilishi kerak, aks holda asalarichi barcha zotlarni yo‘qotish xavfini tug‘diradi. Nosematozning oldini olish maqsadida har bir oilaga 13,6 kg fumagillin siropi berildi. Oktyabr oyining oxirida yoki noyabr oyining boshida, haroratni pasaytirgandan so‘ng, uya balandligi 16,5 sm bo‘lgan uch yoki to‘rtta binoga qisqartirildi, fumagillin siropini o‘z ichiga olgan chuqurchalar bilan jihozlanadi. Bu vaqtda nasl yetishtirish to‘xtatildi va bir yoki ikkala ona asalarilarni qafasga qamaldi. Bachadonning yuqori qismi qafasga qo‘yilganda bo‘linish panjarasi ajralish uchun qoldirildi, unda qo‘shimcha bachadon hujayralari bo‘lishi kerak edi. Erkin bachadon bo‘shliq ostida bo‘lganda, oilalar alohida e‘tibor talab qiladi. Barcha ona asalarilarni qafasda qolishi xavfsizroq bo‘lardir. Uyalarning balandligi 15,6 sm bo‘lgan 36 ta ramkani qoplagan, shundan 24 tasi asal . Yuqori holatda taxminan 100 sm 2 ochiq hujayralar yuqoridan ikkinchisida mos ravishda ikkita bo‘sh taroq yoki 400 sm 2 ochiq hujayralar mavjud. Qishki uyalar uchun eng yaxshi joy ochiq taroqlar uyaning markaziga iloji boricha yaqinroq joylashtirildi. Uyadagi asalarilar 18 dan 23 kg gacha asal to‘plashdi. Qish davomida vaqti-vaqti bilan qo‘shimcha taroqlar yoki fumagillinli sirop berildi.

Bachadon hujayrasi 1,25 x 3,1 x 13,1 sm o‘lchamdagi yog‘och blok bo‘lib, unda diametri 1,9 sm bo‘lgan beshta teshik ochilgan. Ushbu teshiklarning har biriga qarama-qarshi bo‘lgan hujayraning o‘ng tomonida, bachadonga oson kirish uchun yana 0,8 sm diametrli burg‘ulash amalga oshirildi. Katta teshiklar ona asalarilarni izolyatsiya qilish uchun ajratuvchi panjara chiziqlari bilan qoplangan. Bu ishchi asalarilarga ona asalarilarniga g‘amxo‘rlik qilish imkonini berdi. Har bir kichik teshik metall chiziq bilan qoplangan. Bir-biriga bog‘langan ikkita shunday hujayra, ular orasiga joylashtirilgan plastik asos, 10 ta bo‘linmali qo‘sh hujayra hosil qildi. Kerakli miqdordagi hujayralarni joylashtirish uchun taroqlarda etarli

o'lchamdagi teshik qilingan.

Ona asalarilarni saqlash uchun mo'ljallangan va ikkita ona asalarilarni panjara bilan ajratilgan oilalarda faqat yuqori ona asalarilar qutiga o'ralgan holda bo'ladi. Begona asalarilar bachadonlari tananing yuqori qismining markaziga joylashtirildi. Oilalar nasl o'sib chiqqanda va oilada tashqari asal yoki qalin siropni qayta ishlash bilan so'rilganida bu ularni boshqa ona asalarilarni hujayralarga olib kirishdan chalg'itib qo'ydi. Hujayralarga o'ralgan ko'p miqdordagi ona asalarilarning qishki uyalari ularga mos kelmaydi, shuning uchun past harorat uyalarning qisqarishiga olib kelganida asalarilar ona asalarilarni tark etmaydi. Zotni boqish qayta boshlanganda yangi tug'ilgan asalarilar bilan ramka taxminan har ikki haftada ajratuvchi panjara ustiga ko'tarilib, asalarilar ularni tark etmasligi uchun ona asalarilarni o'z ichiga olgan ramka yoniga qo'yiladi. Uyada qishlashi mumkin bo'lgan ona asalarilarning optimal soni noma'lum. Dastlabki tajribalarda 2021 yil yanvardan aprelgacha 6 dan 44 tagacha malika asalarilar asoratlarsiz saqlangan.

Xulosa: Dastlabki tajribalar shuni ko'rsatdiki, asalarichilar ko'plab qo'shimcha koloniyalar yaratmasdan uzoq vaqt davomida naslchilik materialini saqlab qolishlari mumkin. Agar keyingi tadqiqotlar ta'riflangan usulni amalga oshirish mumkinligini tasdiqlasa, bu zaif koloniyalarni qishlash zaruratini yo'q qiladi va yilning istalgan vaqtida urg'ochi asalarining haqiqiy manbasini ta'minlaydi. Shuningdek, bu asalarichilarga yilning eng qulay vaqtida ona asalari va urg'ochi asalarini yetishtirish va ularni kerakli vaqtgacha saqlash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. A.I.Isamuxamedov, X.K Nikadambaev.“Asalarichilikni rivojlantirish asoslari”. “Sharq” nashriyot matbaa aksiyadorlik kompaniyasi.Toshkent-2013
2. M.V.Jerebkin.“Зимовка пчел” Москва-Россельхозиздат-1979.
3. V.Tixomirov.“Пчеловодство” Москва 2020.
4. V.A.Temnov.“Технология продуктов пчеловодства” Издательство “Колос” Москва-1967.
5. N.P.Ioyrish.“ Продукты пчеловодства использования” Москва Россельхозиздат-1976